

Grev Frederik Adolph Holsteins virke for havevæsenet 1808-36

Et eksempel:

Rude Skoles have, tegnet i 1936 godt 100 år efter dens tilblivelse

*Count Frederik Adolph Holstein's efforts to develop the horticulture 1808-36:
The garden of Rude School*

Af Emil Jensen¹⁾

Keywords: Horticulture, school, garden plan, history, Denmark.

I de senere år har mine tanker til tider gået tilbage til mit barndomshjem, Rude Skole, beliggende 11 km øst for Skelskør.

Den tilhørende have var på 1 tønde land – og en dejlig tumleplads for os børn. Havens skønhed, smukt anlagt i romantisk, engelsk stil med snoede grusgange mellem de store græsplæner, hvor de højstammede frugttræer og de geometrisk formede blomsterbede med gamle planter som f.eks. Montbretia og Iris, gav haven en særlig karakter. Hertil bidrog også det ualmindelig smukke eksemplar af Ægte Kastanje og rosenbedene med de ca. 1,5 m høje fyldte hvide Roser.

I græsarealet umiddelbart syd for nøddehækken var der om foråret et flor af Dorthealiljer.

Bygningen af skolen og anlæg af haven var led i et større program, som greven af Holsteinborg, Frederik Adolph Holstein havde udarbejdet for grevskabet.

Sammen med en del præster og skolelærere samt fremtrædende personligheder i sognet startede Grev Holstein i 1809 Industriselskabet, hvis formål var at fremme industrien, landbruget og havebruget; herunder også dyrkningen af Humle, Hamp og Hør samt etableringen af biavl, urtehaver samt frugthaver. I Industriselskabets program indgik også årlige studieture, hvori deltog nogle af Industriselskabets medlemmer samt 10-12 bønder, dels gårdmænd, dels husmænd.

Erfaringerne fra disse ture, hvis formål var at studere havebrug og landbrug, blev trykt og sendt ud til beboerne på egnen.

En særlig indsats inden for Industriselskabet ydede ifølge pastor Holms bog²⁾ fire af bestyrelsesmedlemmerne. En af disse mænd var skolelærer og dannebrogsmænd M. Jensen, Rude. Af øvrige kilder se det andet nedenfor anførte værk.³⁾

Rude Skoles hovedbygning blev bygget ca. 1800, på hvilket tidspunkt Grev Holstein havde arvet slottet, men endnu studerede i Tyskland. Avlsbygningerne A og A₁ samt B blev bygget kort efter grevens indflytning på slottet i 1808.

Rude Skole var sæde for aftenskolen og den praktiske undervisning i fremstilling af brugsgenstande for have- og landbrug. Rude Skole skulle fremtræde som et mønsterbrug og virke som inspiration for husmændene.

Greven byggede 12 skoler og en mængde gårde samt yderligere dommerkontor, lægebolig og boliger for skovvæsenets personale. For at gennemføre dette byggeprogram, der omfattede 25 byggepladser, oprettede greven eget teglværk.

Til anlæggelse af haverne omkring de nye ejendomme ansatte greven 2 gartnere, som skulle vejlede og være behjælpelige med udformning af haverne, deriblandt den her aftegnede Rude Skole's have, min tegning af 1936.

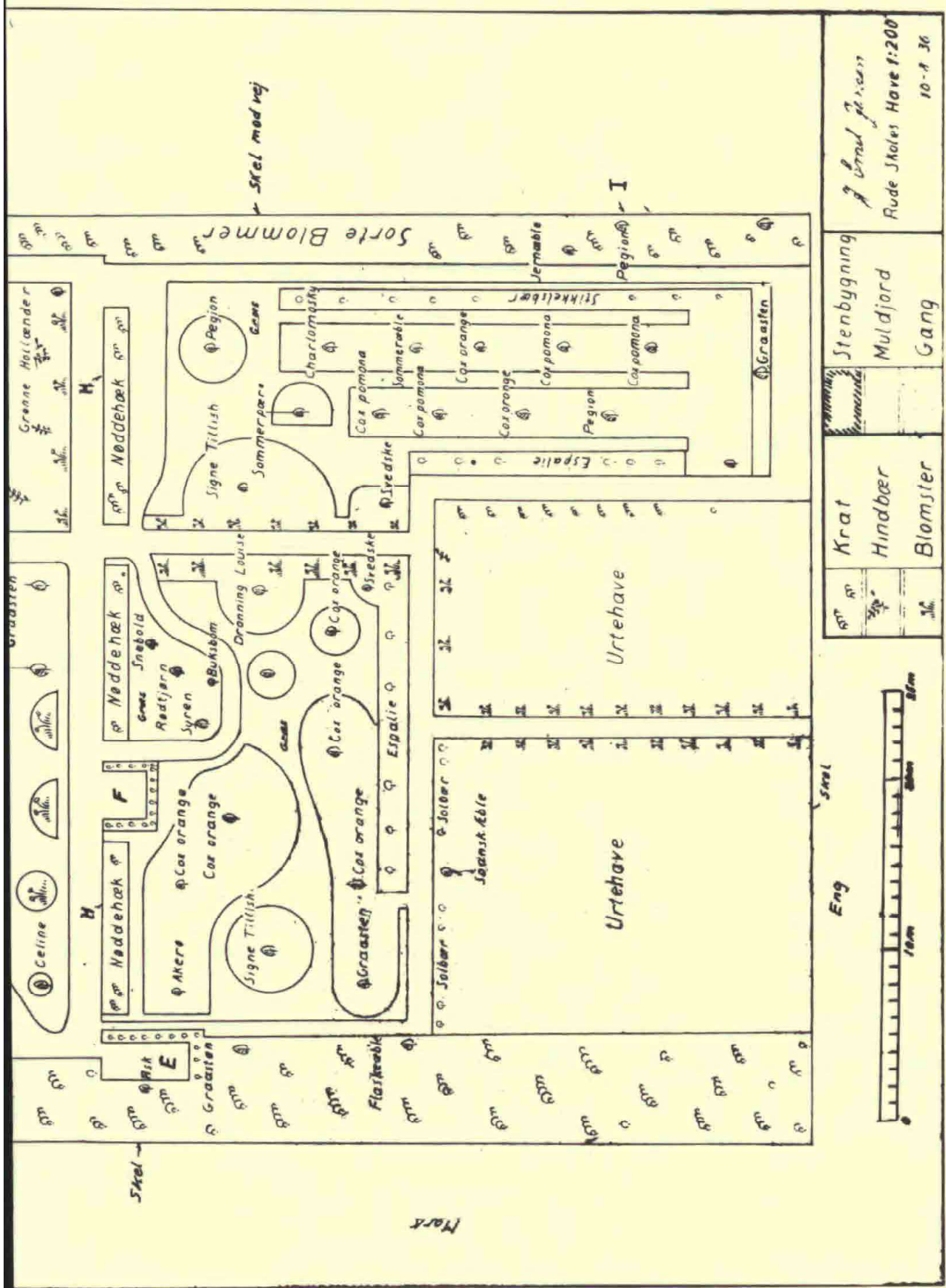
Haveplanen svarer sikkert nogenlunde til den oprindelige plan, da haven blev anlagt omkring 1810.

Der er næppe nogen tvivl om, at de store træer, som er vist på planen, oprindeligt er foræret af greven. Det samme gælder sikkert også de højstammede frugttræer i den øverste del af haven og vækstmaterialiet til de gamle æble- og pæreespaliers, som danner grænsen til urtehaverne.

Noter

1. Jørgen Emil Jensen, f. 1916, civilingeniør 1940, bygningsretningen. Har fra den tidlige barndom haft interesse for vilde planter, stauder og havebrug.
2. Frederik Adolph Greve Holstein.
En biographisk Fremstilling.
Af I.A.L. Holm, licentiat i theologien, sognepræst for Hyllested, Vensløv og Holsteinsborg menigheder i Sjællands stift. 1844.
3. Lehns greve Frederik Adolph Holsteins Liv og Virke
Af I.I. Nielsen. 1883.

Kommentarer til opmåling af Rude Skole's have

- A. Udhus, hvor der fandtes vognport, hestestald og hønsehus. Desuden fandtes der i tilknytning til bygningen en lang tarm, hvor der også i min barndom var retirader for den nye skole. Fra vognporten (rummet) var der en almindelig stige, der førte op på stænget, beregnet til hø.
- A₁. Ifølge et gammelt fotografi har bygningen A₁ været beliggende symmetrisk med A. Hvornår bygningen A₁ er blevet nedrevet, er ikke klarlagt.
- B. Vaskehus og svinestald i stueetagen og dueslag på 1. sal.
- C. I nordenden var køkkenet mod vest og soveværelse mod øst. Køkkenet havde forgang (den lille knast på tegningen). Indgang mod øst – midtfor – med entré, hvorfra der var adgang til dagligstue, kontor og storstue. Storstuen har været skolestue langt tilbage. Fra entreen ad en trappe adgang til loftsetagen, hvor der mod syd var indrettet to loftsværelser og mod nord et loftsværelse.
- D. Gårdsplads med toppede brøsten og ud mod vejen de på planen viste lindetræer, som blev holdt tilbage ved beskæring.
- E. Udsigtshøj. Fra haveterræn førte en trappe op til udsigtshøjens top. Højen var på de to sider omgivet af klippede hække, som ydede læ. Mod vest var der udsigt over markerne. Herfra kunne man også rigtig nyde det skønne syn af solnedgangen.
- F. Lindelysthus, som vendte mod nord, for at damerne ikke skulle blive solbrændt. Der var et stort klippearbejde hvert år – ikke blot af siderne, men også af det flade »tag«.
- G. Opbevaringskælder for frugt og grøntsager. Byggeriet er udført som en muret hvælving overdækket med jord. Gulvet ligger nogle trin under det omgivende terræn. Udefra ligner bygværket en mindre oldtidshøj.
- H. De viste nøddehække var 1,5 m høje.
- I. Langs det østlige skel er opført et stendige ca. 75 cm højt på grænsen mod vejgrøften. Mod haven er der skråning, som er beplantet med sorte mirabeller, og nøddehegn – en god beskyttelse mod løsgående kreaturer, som var meget almindelige på daværende tidspunkt.